

Езикът на омразата в България

Орлин Спасов, Фондация „Медийна демокрация“

София, август 2015 (последна редакция: 14.09.2015)

Езикът на омразата си проправя път в българската публична сфера постепенно и сякаш неусетно. Ранните години на прехода са белязани от силно политическо противопоставяне. Идеологическата конфронтация не се ограничава до критика на едно или друго политическо действие на опонента, а често води до директно отхвърляне на самото съществуване на политическия противник. Утвърждават се нагласи, които са срещу консенсуса между отделните обществени групи. Някои наблюдения показват, че на изпитание в началото на 90-те години е подложен дори самият обществен договор. Радикализмът на противопоставянето довежда до „етнизиране“ на политическия живот: партиите функционират като „псевдоетноси“ и националният колектив се разглежда като разделен „на три нации: „червени“, „сини“ и турци“ (Митев 1994: 473-475). Трансгресията и езиковите крайности се превръщат в норма. Дълго потисканото слово, изведнъж освободено след политическите промени, бързо мутира до степен, при която отношението към другия лесно се формира посредством кодовете на омразата, враждата и отхвърлянето. През политическия език този вид втвърдяващо идентичностите говорене се разпространява в медиите и навлиза във всекидневна употреба.

Редица изследователи подчертават радикализма на промяната. Говори се за „своеобразна революция“ в езика (Виденев 1995: 83), за „неуправляема словесна лавина“ (Лозанов 1999: 17), за „бруталния антиинтелектуален, антикултурен, прекрачващ нормите на човешкото общежитие език“ (Кьосев 1999: 78), за „заекването“ на езика (Минев и Кабакчиева 1996: 115), за „езиков произвол“ (Пешева 1993: 34), за „агресия срещу езика“ (Знеполски 1997: 83) и т.н. Според повечето автори вербалният репертоар на медиите изпада в крайностите на оварваряването, порнографичността и мачизма. Езикът на омразата обаче остава несанкциониран, защото е третиран като част от свободата на изразяване.

Заедно с тези развития в медиите се извършва важна подмяна: периферният всекидневен разговорен език, често носител и на омраза, се намества в центъра на публичното пространство. Но този език не може да съществува нормално като публичен, той „няма живот извън личното общуване“ (Лозанов 1999: 17) и това влече след себе си поредица от проблеми, свързани с качествата на публичната сфера. Според Александър Кьосев разговорността и брутализирането на езика водят до ситуация, в която „гласът на маргиналите, на асоциалното“ се самонастанява в центъра, от който сега не могат да бъдат чути сериозни медийни гласове (1999: 76).

Тези развития от 90-те години на XX век създават благоприятни условия за разгръщане на употребите на език на омразата. Първоначално към него няма особена чувствителност, той се възприема се като част от общия езиков декор на прехода. Едва по-късно чувствителността към проблема започва да нараства.

За някои анализатори използването на език на омразата има конкретно проследима история. Според Румян Русинов например, „началото на враждебното говорене е през 1991 г. Политиците и полицията трябваше да намерят изкупителна жертва за скока на престъпността по това време. Затова общественият гняв се насочи към полицията, че не разкрива престъпленията, че самата тя участва в престъпления, а пък ромите станаха първата изкупителна жертва. Антициганското слово се оказа клапан на охлаждане на напрежението и насочването му в друга удобна посока”.¹ По това време полицията започва да огласява данни за етническите профили на престъпленията в България (първите сведения са за 1990 г.), като „в същото време медиите подхранват общественото мнение с новини за престъпления, извършени от роми, което потвърждава образа им на криминално проявена общност” (Безлов 2007).

На фона на тези развития, в рамките на които постепенно се натрупват все повече и повече езикови практики, свързани с изразяване на вражда и налагане на етнически и други стереотипи, едно от полетата, в които езикът на омразата получава особена видимост и в което играе ключова роля, е национализмът. Социалистическият период до голяма степен обезсилва национализма, заменяйки го с идеологическото поле на „интернационализма”. Ето защо след 1989 г. национализмът намира нова и широка възможност за изява. Разгръщат се две негови форми.

---

¹ Виж изказване на Румян Русинов по време на дискусия в клуб „Обектив” на БХК, проведена през октомври 2013 г. Достъпно на: <http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/klub-obektiv/2013-10/vsichko-e-ezik-politicheskoto-i-medijnoto-hejtrstvo-ssho/> (посетен на 9 септември 2015 г.).

Първата представя умерения национализъм, който би могъл да бъде наречен и „официален“. Той често е лансиран като патриотизъм и в неговите рамки рядко се среща открит език на омраза. Темите на умерения национализъм са широко застъпени в медиите. Особена подкрепа и разпространение получават националистически митове, свързани с произхода на българите. Преоткрива се миналото на етноса, набавя се чувство за изключителност и превъзходство. Тези активности най-често се разгръщат като опит за канализиране на недоволството от провежданите след 1989 г. реформи и на разочарованието от прехода. Практически във всички големи партии са налице поддръжници на умерения национализъм.

Втората форма на изява на национализма първоначално е по-маргинална и се разгръща в периферията на доминиращата публичност. Представена е от крайни, радикални форми на национализъм, практикувани съответно в периферията на официалното политическо поле. Става дума за партии и движения, които дълго не са парламентарно представени и чиито членове и симпатизанти нямат постоянен и гарантиран достъп до големите медии. За разлика от умерения популярен вариант, на това ниво национализмът мутира в нови форми, които открито се противопоставят на европейските ценности. Използването на език на омразата е норма. Антисемитизмът, расовата омраза, фашизоидните дискурси се превръщат в нови феномени в хода на прехода в България и ролята им постепенно започва да нараства.

Границата между двата вида национализъм е подвижна и официалният вариант нерядко се поддава на „обостряне“ под натиска на идеологии, произхождащи от периферията.

Възходът на радикалната периферия се потвърждава от еволюцията на националистически партии като *Атака* и *Национален фронт за спасение на България* (НСФБ). Радикалната политика все по-амбициозно започва да отправя поглед към възможностите за парламентарно представителство. Радикализмът търси политическа легитимация, а свързаната с него периферна публичност се стреми към по-високи и видими позиции.

Обратът се случва през 2005 г., когато националистическата партия *Атака* за първи път влиза в българския парламент. Платформата ѝ е антиромска и антитурска. *Атака* е партия, родена от медиите. Тя „произлиза“ от едноименното предаване, което Волен Сидеров води в телевизия СКАТ. За *Атака* и СКАТ няма разлика между медийна и политическа публичност. Чрез телевизионния канал *Атака* получава голямо пропагандно предимство.

В годините след 2007 г. спадът на доверието в ЕС, разочарованието от очакванията, че присъединяването към съюза ще доведе до бързи подобрения в стандарта на живот, плюс ефектите от глобалната финансова криза в периода 2009-2012 г. допринасят за нов разцвет на различните форми на национализма. В този контекст една от най-важните вътрешнополитически промени с пряко отношение към репрезентацията на национализма в медиите е поведението на *Атака* след парламентарните избори от 2009 г. Партията се класира на четвърто място и влиза в Народното събрание, където се превръща в основен поддръжник на сформирания от ГЕРБ правителство на малцинството.

Тази директна подкрепа на властта осигурява на *Атака* мощно присъствие в центъра на медийната и на политическата публичност. Така националистическият дискурс значимо се измества от относително маргиналната си позиция и получава изключителна видимост. Представители на партията започват да гостуват в най-престижните и гледани предавания, непрестанно са по страниците на най-тиражните издания и до голяма степен участват активно в определянето на политическия дневен ред на страната. Благодарение на това и характерният за тази формация набор от агресивни езикови средства добива много по-голяма видимост.

След настъпилото охлаждане на отношенията между ГЕРБ и *Атака* през 2011 г., дължащо се отчасти и на някои крайни изяви на националистите, с които ГЕРБ не желае да се идентифицира, започва кампания на медийно затъмнение на лидерите на *Атака*. През 2011 и 2012 г. присъствието им в доминиращите медии значително намалява. Това насърчава стартирането на нов, собствен телевизионен канал на националистическата формация – телевизия *Алфа*, която започва да излъчва от септември 2011 г. (намерения за създаване на собствен телевизионен канал *Атака* обявява още след разпадането на сътрудничеството си с телевизия СКАТ в края на 2009 г.). В *Алфа* езикът на омразата бързо достига истински апогей.

Така например през 2013 г. журналистката Магдалена Ташева, междувременно вече депутат от *Атака*, в свое авторско предаване заявява по повод на вълната от бежанци: „Сирийските бежанци не са нищо друго освен масови убийци... Това са семействата на убийците, които се снимаха, докато режат глави и в лицето на един от командирите им Абу Сакар са дори канибали. Абу Сакар разтвори гръдния кош на една от жертвите си, изтръгна сърцето и започна да го яде“. Според Ташева става дума за „поредната вълна на ислямизация - вкарване на огромна вълна враждебно население“. Журналистката-депутат предупреждава: „очаквайте да започнат и да изнасилват и да режат глави“. За

нея бежанците са „отвратителни, долнопробни примати, които бягат от закона в Сирия“, те са направо „главорезите от Ал Каида“.²

Междувременно през 2011 г. от самата телевизия СКАТ се ражда поредна политическа партия – НФСБ. Тук симбиозата между медия и политика достига връхната си точка: партията е директно продължение на медията в политическото пространство. Собственикът на СКАТ е председател, а в националния политически съвет на организацията са включени редица популярни фигури от екрана на телевизията. Партията става парламентарно представена на изборите през 2014 г.

По-маргиналните активисти, организирани около националистически каузи, се възползват добре и от предимствата на новите средства за комуникация. Интензивността и структурираността на тяхната мобилизация е изключително висока и получава подкрепата на широка периферия от симпатизанти. На защита на националистическата кауза са посветени огромно количество специализирани сайтове, форуми и блогове, но особено важни за националистите са Facebook, видеосоциалните мрежи и най-вече Vbox7.

Приоритетният статут на тези канали се дължи на няколко основни фактора. От значение е преди всичко високата комуникативност на визуалната пропаганда, която се постига с достъпни средства. Съществена роля играе и фактът, че социалните мрежи осигуряват пряк достъп до младежката публика, която е основен потребител както на Facebook, така и на Vbox7. Много от активистите са обсебени от идеята за пропагандиране на каузата си и визуалната пропаганда онлайн лесно се превръща в тяхно хоби. Facebook също играе роля на централен канал за националистическата комуникация и за тиражиране на езика на омразата.

Мобилизациите за действия са особено силни при най-радикалните групи, които свързват дейността си и с насилие: „Ако всеки, който се мисли за националист, а те са хиляди – във Vbox7 главно – направи по нещо малко навънка, разлепи 2-3 стикера, пребие някой и друг много знаещ турчин, ще имаме доста по силна ръка, отколкото в момента“, пише в интернет форум краен националист.³ В интернет средата често се отправят заплахи срещу правозащитници. По повод

---

² Виж „В окоето на бурята. Депутатът от „Атака“ Магдалена Ташева вярва, че сирийските бежанци ще започнат на режат глави“, в. *Капитал*, 4 октомври 2013 г., достъпно на: http://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/imena/2013/10/04/2154395_v_okoto_na_buriata/ (посетен на 30 август 2015 г.).

³ Виж в <http://www.forum.bg-nacionalisti.org/index.php?topic=9287.5;wap2> (посетен на 16 август 2015).

сезиране от страна на адвокат Даниела Михайлова от организацията „Равни възможности“ на съда в Страсбург за разрушените постройки във варненския квартал „Максуда“ през 2015 г., интернет потребител коментира в оживен новинарски портал: „Да дадем 50 лв. на някой циганин да й счупи ченето на тая мърла. После ще си го затвори завинаги. Нали имаше една друга на нейно място, набиха сина ѝ и изчезна“.⁴

В резултат на широкото си разпространение в интернет, реторическите призови за насилие през последните години по-лесно започват да резултират в реални практики. По отношение на антисемитизма например първите криминални прояви (подпалване на вратата на синагогата в Бургас и др.) са регистрирани през 2009 г. Тенденцията е ясно изразена през годините след присъединяване на България към ЕС. Насилието е насочено не само срещу етнически различните (както в хода на антиромските бунтове около събитията в пловдивското село Катунца през 2011 г. или акцията на лидери и симпатизанти на *Атака* срещу мюсюлмани пред джамията *Баня башъ* в София отново през 2011 г.), но все по-често срещу членове на религиозни секти, на сексуални малцинства, срещу представители на различни правозащитни организации.

Наред с тези примери, самият интернет понякога се разглежда като етнически „чиста“ среда. По повод на дискусия около въпроса защо все повече хора предпочитат запознанство в мрежата, а не „офлайн“, един от потребителите посочва необичаен мотив: „За разлика от други места, тук няма много цигани“.⁵ Така битките на крайните националисти на терена на интернет най-често се разгръщат без наличието на реалния враг, който да изложи и собствените си позиции. Вместо него в ролята на присъстващ противник са хората с толерантни убеждения, които се противопоставят на расизма и омразата към различieto, пропагандирани в киберпространството. В крайна сметка националистите започват да третират своите толерантни опоненти в мрежата като истински врагове, наред с представителите на етническите и други малцинства.

Онлайн национализмът не остава ограничен в изолирани блокове или специализирани сайтове, които се четат главно от съмишленици. Той е изключително добре представен във форумите към най-влиятелните медии, където без особени усилия пробива защитата на модераторите, ако такава изобщо е налице. Чрез масираното си присъствие тук, макар и през „задния вход“ радикалният национализъм влиза директно в ядрото на публичността. Ето

---

⁴ Виж в „Правозащитничка сезира съда в Страсбург за разрушените постройки в „Максуда“, 21 август 2015 г., достъпно на http://news.ibox.bg/news/id_1617236902 (посетен на 10 септември 2015 г.).

⁵ Коментар на автор с никнейм *kitaes* във в. *Дневник*, достъпно на http://www.dnevnik.bg/razvlechenie/2011/03/19/1061669_feisbuk_na_jivo/ (посетен на 19 юли 2015).

защо днес крайностите на национализма, свързани с ксенофобия и расизъм, са сравнително широко разпространени и споделяни в България.

Сред причините за разгръщане на езика на омраза, насочен по-специално към ромите, понякога, заедно с безразличието на държавата, се посочват и други фактори. Така например, според Румян Русинов, „от 1997 до 2007 г. в присъединителните си усилия институциите се опитваха да симулират някакви действия за така нареченото „ромско включване“, защото така искаха отвън. След това нещата заглъхнаха, а между 2009 г. и 2013 г. забуксуваха и тръгнаха назад. Стигна се до негативизма и омразата. „Вододелът“ беше след 2010 г., когато Саркози се захвана с експулсацията на циганите. През 2011 г. това резултира у нас – случаят с Катунца. Така ситуацията на омраза и агресия, на нетолерантност се бетонира. И сега се пренася върху бежанците – следващите „други“.⁶

За повратен момент в публичната употреба на езика на омразата се смята 2013 година. Георги Лозанов дори я определя като „година на враждебната реч“ в медиите (Лозанов 2014). Използването на език на омразата кулминира в отношението към бежанците от Сирия, пристигащи в страната през последните месеци на 2013 г. Но годината е наситена и с политически протести, които засилват противопоставянето между партиите и между гражданите. Медиите допринасят за поляризиране на общественото мнение и на политическия живот. Паралелно на срива в диалога между политическите централи се разгръща и невиджана до момента война между медиите. Очернянето, публичният донос, враждебната реч, манипулираният факт и дори откровената лъжа се превръщат в ежедневие. Редица водещи публични фигури (сред тях се откроява президентът Росен Плевнелиев) се оказват мишена на ожесточени медийни атаки. Ако подобни развития преди са характерни за по-маргинални медии, сега те започват да се случват в самия център на публичността. Политическото различие деградира до политическа вражда и през 2013 г. медиите като цяло подчиняват политиките си на това развитие, като до голяма степен и го насърчават. Самите политици, според Георги Лозанов, „далеч преди бежанската вълна, вкараха в публична употреба репертоара на враждебната реч, разбрана като конструиране на враг, освен от етнически или религиозно различия и от политическия опонент“ (Лозанов 2014).

Последвалите развития затвърждават тенденцията към засилване на публичната употреба на език на омразата. Две национално представителни проучвания на общественото мнение, организирани от Фондация Институт „Отворено

---

⁶ Виж изказване на Румян Русинов по време на дискусия в клуб „Обектив“ на БХК, проведена през октомври 2013 г. Достъпно на: <http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/klub-obektiv/2013-10/vsichko-e-ezik-politicheskoto-i-medijnoto-hejtrstvo-ssho/> (посетен на 9 септември 2015 г.).

общество” (ИОО) през 2013 и 2014 г., дават основание да се направи изводът, че „езикът на омразата е много разпространен в българското общество. Той е не просто разпространен, той е разпространен в най-тежката си форма – тази, която пряко насърчава насилие и създава усещане за заплаха у малцинствата” (Иванова 2013). Докладът на ИОО от 2014 г. констатира:

Явлението е широко разпространено у нас – през изминалата година близо половината от българските граждани са чували изказвания, които изразяват неодобрение, омраза или агресия спрямо представители на малцинствени групи, а всеки четвърти е чувал изказвания, които според него могат да доведат до използване на насилие срещу техни представители. През 2014 г. се отбелязва разширяване на множеството на обществените групи, които биват възприемани като обект на реч на омразата и за които има най-голяма вероятност да станат жертви на престъпления от омраза. През 2013 г. тези обществени групи бяха три – роми, турци и хомосексуални. През 2014 г. ромите остават основната група, която бива възприемана като обект на речта на омразата, но като най-често засягани се открояват вече пет, а не три малцинства – роми, турци, хомосексуални, чужденци и мюсюлмани.⁷

Наред с разширяването на групите, към които езикът на омразата е насочен с особен интензитет, проучванията идентифицират и основните говорители на езика на омразата. Това са политиците. След тях са журналистите, роднините/приятелите, колегите. Езикът на омразата звучи най-често от телевизионния екран, следван от публични места като магазини, кафенета, ресторанти, в интернет, в обществения транспорт, на работното място, във вестниците и, накрая, по радиото и по време на предизборни митинги. Общо 46% от всички анкетирани в двете изследвания заявяват, че през последните 12 месеца са чували в общественото пространство изказвания, които разпознават като език на омразата. Въпреки това обаче, докладът на ИОО констатира, че „речта на омразата е явление, което не се разпознава като отделен проблем от гражданите. Те не различават враждебното говорене от общия фон на агресивни и злонамерени политически изказвания”.⁸

Тревожни тенденции отчита и докладът за България на Европейската комисия срещу расизма и нетолерантността (ЕКРН), публикуван през 2014 г. В него създадената от Съвета на Европа комисия представя многобройни случаи на дискриминация, свързани с употреба на език на омразата. Отчита се (по данни,

---

⁷ Виж доклада „Обществени нагласи спрямо речта на омразата в България през 2014 г.”, публикуван на 9 декември 2014 г., с. 2, достъпно на: http://www.osf.bg/cyeds/downloads/Hate_speech_BG_2014.pdf (посетен на 16 август 2015 г.).

⁸ Пак там.

предоставени от правителството), че „от януари 2008 г. до септември 2013 г. са образувани 55 досъдебни производства по член 162 [от Наказателния кодекс] (включително по параграф 1 за подбуждане и по параграф 2 за използване на насилие или увреждане на имущество). Единадесет от тях са внесени в съда и са осъдени десет души. От общо 56 образувани досъдебни производства по член 164 нито едно не е довело до осъждане”.⁹ Документът изразява изненада и разочарование, че толкова ограничен брой случаи на употреба на езика на омразата са достигнали до съда и че произнесените присъди са толкова малко. Изказва се опасение, че по този начин към обществеността се отправя сигнал, че езикът на омразата не е опасен и може да бъде използван без последици.

Докладът на ЕКРН отчита като проблеми също така, че „словото на омразата или насилието, насочени към сексуалната ориентация или към половата идентичност, не са признати като престъпление в Наказателния кодекс. Расисткото и нетолерантно слово на омразата в политическия дискурс се увеличава; сега основният му прицел са бежанците. В медиите и в Интернет проявите на расизъм и ксенофобия срещу чужденци, турци и мюсюлмани са често срещани; същото е валидно и за обидния език, когато се говори за ромите. Също така се наблюдава значително количество слово на омразата, насочено към сексуалната ориентация. В България действат все повече ултранационалистки/фашистки групи и политически партии”.¹⁰ Загриженост е изразена и поради факта, че „продължават да бъдат извършвани актове на расистко насилие срещу роми, мюсюлмани, евреи, нетрадиционни религиозни групи и тяхното имущество. Те рядко са преследвани по разпоредбите на наказателното право, специално приети за тази цел; много често вместо тях се посочва хулиганство”.¹¹

Застой в съдебната практика по отношение на употребата на език на омразата през последните години у нас отчита и анализ на Асоциацията на европейските журналисти – България (Димитров 2014). Малкото на брой наложени наказания във връзка с престъпленията от омраза са в центъра на загрижеността и на активисти и експерти в сферата на правата на човека. Красимир Кънев например посочва, че „действията на българската правораздавателна система по отношение на престъпленията от омраза са в разрез с практиката на Европейския съд по правата на човека. В България има слово на омразата, защото има безнаказаност към словото на омразата. И това е най-сериозният провал на наказателното ни правораздаване” (Кънев 2013).

---

⁹ Виж Доклад на ЕКРН за България (приет на 19 юни 2014 г.), с. 19, достъпно на: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Bulgaria/BGR-CbC-V-2014-036-BGR.pdf> (посетен на 21 август 2015 г.).

¹⁰ Пак там, с. 9.

¹¹ Пак там, с. 10.

Най-активна е употребата на език на омразата, по думите на Георги Лозанов, в „нерегулираните територии“, като тя има и икономически израз: „когато регулираш една част от публичното пространство, а другата – не, нерегулираното е много продаваемо“.¹² Аспектът на комерсиализация, свързан с използване на език на омраза, е посочен и от други анализатори. Маргарита Илиева например отбелязва, че има немалко журналисти, „които си позволяват да правят печалба от популистката неприязън към ромите и другите нехаресвани малцинства, като предлагат на медийния пазар услугата „враждебна реч“. Твърде много медии продават скъп рекламен ефир или пространство, като привличат аудитория с расистко говорене“ (Илиева 2015).

Независимо от многобройните проблеми, свързани с ескалацията на употребите на език на омразата, с разширяване на обхвата на групите, към които е насочен и с неефективната съдебна практика в тази сфера, налице са и някои позитивни развития. Докладът на ИОО от 2014 г. например констатира:

В България [...] има категорично мнозинство (85% от анкетираните), което не одобрява използването в публичното пространство на изказвания, които изразяват омраза, агресия или неодобрение спрямо малцинства – 54% изразяват категорично неодобрение, а 31% – по-скоро не одобряват. Неодобрението за използване на реч на омразата спрямо различните малцинства варира, но при всички случаи над 64% от респондентите не одобряват използването на реч на омразата срещу което и да е от посочените малцинства. Значителен е дялът на хората (58%), които смятат, че държавата трябва да защитава малцинствата срещу реч на омразата, а почти толкова смятат, че прокуратурата и полицията трябва да осъществяват наказателно преследване на речта на омразата.¹³

Наблюдава се и известно засилване на информираността на гражданите по отношение на факта, че езикът на омразата и престъпленията от омраза представляват противоправно и следователно опасно за обществото поведение.¹⁴ Позитивни развития през последните отчита и докладът на ЕКРН. Сред тях са посочени измененията в Наказателния кодекс, които въвеждат увеличени санкции за убийство и причиняване на телесни повреди, извършени

---

¹² Виж изказване на Георги Лозанов по време на дискусия в клуб „Обектив“ на БХК, проведена през октомври 2013 г. Достъпно на: <http://www.bghelsinki.org/bg/publikacii/obektiv/klub-obektiv/2013-10/vsichko-e-ezik-politicheskoto-i-medijното-hejtrstvo-ssho/> (посетен на 9 септември 2015 г.).

¹³ Виж доклада „Обществени нагласи спрямо речта на омразата в България през 2014 г.“, публикуван на 9 декември 2014 г., с. 2, достъпно на: http://www.osf.bg/cyeds/downloads/Hate_speech_BG_2014.pdf (посетен на 16 август 2015 г.).

¹⁴ Пак там.

с хулигански, расистки и ксенофобски мотиви. Като положително развитие се оценява и одобряването от парламента (през 2012 г.) на Национална стратегия за интеграция на ромите, както и приемането на Национална стратегия в областта на миграцията, убежището и интеграцията (2011-2020 г.).¹⁵

Сред позитивните развития трябва да бъде спомената и повишената активност на организациите на гражданското общество през последните няколко години. Правозащитни и други неправителствени организации, както и отделни граждани, засилват кампаниите, насочени срещу различните форми на дискриминация, език на омразата и престъпления от омраза. Появяват се и нови влиятелни медии, специализирани в защита на правата на човека, сред които се откроява сайтът *Маргианлия* (Marginalia.bg).

Библиография

Безлов, Тихомир (2007). Ромите и престъпността: полицейска статистика и реалности (част 1 и 2), В: *Капитал*, 19 и 26 февруари, достъпно на: http://www.capital.bg/blogove/pravo/2007/02/19/312832_romite_i_prestupnostta_policeiska_statistika_i/ и http://www.capital.bg/blogove/pravo/2007/02/26/314624_romite_i_prestupnostta_policeiska_statistika_i/ (посетен на 21 август 2015).

Виденев, Михаил (1995). *Езиковата култура на българина*. Анубис и СБП (съвместно издание), София.

Димитров, Борислав (2014). Съдебната практика при език на омразата: еволюция в Европа и застой в България. В: *aej-bulgaria.org*, 24 септември, достъпно на: <http://www.aej-bulgaria.org/bul/p.php?post=4450> (посетен на 17 август 2015 г.).

Знеполски, Ивайло (1997). *Новата преса и преходът. Трудното конституиране на четвъртата власт*. Дружество „Гражданин“, София.

---

¹⁵ Виж Доклад на ЕКРН за България (приет на 19 юни 2014 г.), с. 9, достъпно на: <http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/Country-by-country/Bulgaria/BGR-CbC-V-2014-036-BGR.pdf> (посетен на 21 август 2015 г.).

Иванова, Иванка (2013). Речта на омразата поражда усещане за заплаха. В: *Политики*, брой 5, достъпно на: <http://www.osf.bg/?cy=99> (посетен на 10 август 2015 г.).

Илиева, Маргарита (2015). Маргарита Илиева, адвокат: Прокурорите често потушават фактите, които разкриват деянието като подбудено от омраза. В: *dnevnik.bg*, 14 септември, достъпно на: http://www.dnevnik.bg/intervju/2015/09/14/2608864_margarita_ilieva_advokat_pr_okurorite_chesto_potulvat/?ref=interview (посетен на 14 септември 2015 г.).

Къосев, Александър (1999). Мълчанието на агнетата и словото на борците. В: Ликоманова И., Й. Трифонова (ред.), *Медиите и езикът им/ни*, ЕТО, София.

Кънев, Красимир (2015). Престъпление и безнаказаност. В: *Политики*, брой 5, достъпно на: <http://www.osf.bg/?cy=99> (посетен на 10 август 2015 г.).

Лозанов, Георги (1999). Свободната преса се оказва великан на глинени крака. В: *Медиа & Реклама*, 1: 17.

Лозанов, Георги (2014). Чия е враждебната реч? В: *Годишен доклад 2013*, фондация „Медийна демокрация“, достъпно на: <http://www.fmd.bg/?p=8641> (посетен на 8 септември 2015 г.).

Митев, Петър-Емил (1994). Посттоталитарната идеологическа ситуация. Заключение бележки. В: Митев, П.-Е. (ред.), *Избори '91. Идеологически аспекти*, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, София.

Пешева, Маргарита (1993). *Телевизионното махало*. Екзакта, София.

Този текст е създаден с финансовата подкрепа на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България по Финансовия Механизъм на Европейското икономическо пространство. Цялата отговорност за съдържанието на текста се носи от Фондация „Медийна демокрация“ и при никакви обстоятелства не може да се приема, че този текст отразява официалното становище на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Оператора на Програмата за подкрепа на неправителствени организации в България.